

Oponentský posudek na habilitační práci

Obor řízení: Občanské právo.

Uchazeč: JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

Pracoviště uchazeče: Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Název práce: Péče o jmění dítěte

Oponent: prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc.

Pracoviště oponenta: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

1. Obecně k tématu práce

Téma *péče o jmění dítěte* zvolené JUDr. Jindřichem Psutkou, Ph.D., k bližšímu zpracování v podobě habilitační práce je sice v základu tradiční, přesto však velmi aktuální a pro komplexní rozbor poměrně obtížné. Naznačená tradičnost plyne z obecně známé skutečnosti, že nezletilé děti nejsou pravidelně nadány dostatečnou způsobilostí k tomu, aby samostatně obstarávaly své záležitosti. Jsou zde tedy jiné osoby, v první řadě rodiče, které se záležitostmi dítěte ujímají a spravují je namísto dítěte v rozsahu, ve kterém k tomu dítě není samostatně způsobilé. Tento model je tradiční a dlouhodobý. Právě z něj však vyplývají i základní obtíže spojené se zpracováním daného tématu. Péče o jmění nezletilého ne plně svéprávného dítěte spadá do širšího rámce poměru dítěte a rodiče (resp. dítěte a osoby, která v určitém rozsahu spravuje jeho záležitosti namísto rodiče). Jde jen o jednu ze složek takového poměru. V právní úpravě není proto péči o jmění dlouhodobě věnována nijak výrazná souvislejší pozornost, snad s výjimkou rodičovské péče o jmění. Komplexní zpracování daného tématu tak nutně naráží na poměrně značně širokou základnu celé problematiky danou tím, že jde jen o jeden z mnoha aspektů poměru nezletilého ne plně svéprávného dítěte a rodiče (resp. jiné osoby rodiče nahrazující) a současně na značně partikulární, nekomplexní a mnohdy selektivní pojetí úpravy pravidel samotné péče o jmění dítěte. Zároveň je třeba připomenout, že daná oblast úpravy doznala v souvislosti s přijetím občanského zákoníku, zákona č. 89/2012 Sb., řady podstatných změn, a to jak obsahových, tak koncepčních. Začleněním úpravy poměru rodiče a dítěte (resp. jednotlivých variant náhradní péče o děti) do rámce občanského zákoníku klade nutně větší pozornost na konzistenci výkladu daných poměrů s obecnou úpravou statusového postavení fyzických osob. Současně pak ještě více posílilo potřebu zodpovědět mnohé otázky související s použitelností úpravy řady obecných majetkových institutů i na správu majetkových poměrů dítěte. Některé z těchto institutů přitom představují v samotné úpravě majetkových práv řešení nové a interpretačně neustálené i s odstupem poměrně dlouhé doby od nabytí účinnosti občanského zákoníku (zmínit lze např. úpravu správy cizího majetku vymezenou v části třetí občanského zákoníku). S ohledem na tato východiska je třeba souhlasit s tvrzením autora posuzované práce, že hledání a nalézání odpovídající právní úpravy dopadající na jednotlivé varianty správy jmění nezletilého dítěte je možné označit za jednu z největších výzev, s nimiž je třeba se při zpracování zvolené problematiky vypořádat. Nelze pak než dodat, že jde o problematiku stále legislativně živou, o čemž svědčí i nedávná novelizace občanského zákoníku zákonem č. 192/2021 Sb.

Vzhledem k naznačeným východiskům je možné konstatovat, že zaměření práce bylo zvoleno velmi vhodně. Přes zmíněnou tradičnost tématu je patrné, že nabízí rozsáhlý prostor pro originální pojetí a samostatné vědecké bádání. Hned na úvod je pak možné podotknout, že téma nebylo v tuzemské civilistice doposud nikdy v takovém rozsahu a tak detailně zpracováno. Lze jen kvitovat, že autor přistoupil k publikaci práce v monografické podobě. Práce byla vydána po dílčím doplnění a změnách vyvolaných přijetím novely zákonem č. 192/2021 Sb. v říjnu 2021 v nakladatelství C. H. Beck pod názvem „Péče o jmění nezletilého dítěte“. Byla by totiž nepochybně škoda, aby byl posuzovaný text využit pouze coby kvalifikační práce bez výraznějšího dopadu na širší odbornou veřejnost.

2. Systematika práce a metodologie

Práce je rozčleněna do osmi samostatných částí. Bylo již naznačeno, že zvolené téma nebylo doposud v tuzemské odborné literatuře obdobně komplexním způsobem zpracováno. Autor tak musel hledat vlastní systematiku. S ohledem na povahu tématu se jednalo nepochybně o jednu z největších výzev při jeho zpracování. Z pohledu oponentního posouzení je možné konstatovat, že habilitant v tomto směru uspěl. Více než čtyři sta dvacet stran hutného textu se mu podařilo rozvrhnout přehledným způsobem majícím jednotnou systematiku a provázanou strukturu. Ta vychází z obecné premisy, že základ a samotné těžiště úpravy péče o jmění dítěte leží v péči rodičovské, která ve stávající úpravě tvoří nedílnou součást rodičovské odpovědnosti. Ostatní varianty správy vykonávané jinými osobami tu rodičovskou nahrazují či doplňují. U vědomí této skutečnosti volí habilitant po vstupních výkladech společných pro všechny varianty péče o jmění dítěte strukturu výkladu rodičovské péče o jmění jako základní. Ostatní typy péče o jmění (poručenská, opatrovnická aj.) se pak snaží vždy pojmout obdobným způsobem, jakkoliv je pochopitelné, že rozdílnost jednotlivých variant správy neumožňuje pojetí zcela jednotné. Uvedená systematická konstrukce mu umožňuje nejen vytvořit text v základu jednotně rozvržený, ale i vnitřně provázaný. Současně dává prostor pro odkazy na již uváděné informace tam, kde se jednotlivé typy správy prolínají, resp. překrývají.

Metodologie práce stojí na užívání tradičních metod vědeckého bádání. Základem je analýza právní úpravy, judikatury a relevantních literárních zdrojů, na jejímž základě dospívá k vlastnímu kritickému zhodnocení a samostatným závěrům. V práci je užívána též metoda komparační. Hlavním námětem srovnání je úprava německá. Jde o logický přístup. Je to právě německá úprava, která se stala předobrazem a inspirací pro řadu řešení posléze přijatých v úpravě tuzemské (včetně změn zcela aktuálních). Pracováno je však i s literárními zdroji vztahujícími se k úpravě švýcarské, francouzské či nizozemské. Srovnání s řešeními v jiných právních řádech přitom není koncentrováno na jednom místě, tedy v jedné k tomu vyčleněné části. Autor s cizojazyčnými zdroji pracuje průběžně v celém rozsahu práce. Ke komparaci jsou selektivně vyčleněny pouze některé dílčí otázky. Jde patrně o jediné možné řešení. Práce je ve zcela převážném rozsahu zacílena na tuzemskou aktuální úpravu. Komplexní srovnání všech v práci traktovaných informací s úpravou i v jen jediné vybrané evropské zemi by znásobilo již tak značný rozsah odevzdaného textu. Ten by pak navíc nutně neodpovídal vytčeným cílům práce, tedy snaze o komplexní rozbor stávající tuzemské právní úpravy. Použitý model komparace je tak možné považovat za zdařilý, i když je zřejmé, že bližší srovnání by bylo podnětné a zajímavé i v případě řady dalších souvislostí.

3. Poznámky k obsahu práce

Rozsah posuzovaného textu neumožňuje postihnout v oponentním posudku obsah práce, jakož i všechny v ní předestřené myšlenky a závěry autora, v plném rozsahu. K jednotlivým částem habilitačního spisu je však možné učinit alespoň několik zobecnujících postřehů.

V první části se habilitant zaměřuje především na shrnutí vstupních východisek tématu platných pro všechny varianty správy, s nimiž se postupně vypořádává v následujících partiích. Za zmínku tu jistě stojí například již obecný vstupní rozbor a porovnání pojmů *péče o jmění dítěte* a *správa jmění dítěte* (s. 5 až 8), v němž autor zdařile poukazuje na ne zcela jednotné a jasně ukotvené užívání obou termínů. Již v souvislosti s daným výkladem zároveň zmiňuje specifika plynoucí ze zvláštního poměru dítěte a osoby pečující o jeho jmění, jimiž se péče o jmění dítěte vymezená v části druhé občanského zákoníku odlišuje od jiných variant správy cizího jmění (s. 7). Z pohledu dalšího výkladu je zásadní i nastínění obecné koncepce právní úpravy péče o jmění dítěte zdůrazňující její již naznačenou značně kusou, roztržitou a mnohdy překrývající se podobu (s. 68 až 73). Podána je tu však například i přesvědčivá argumentace zaměřená na připuštění použitelnosti vybraných pravidel obecné úpravy správy cizího majetku

v poměrech péče o jmění dítěte, což bývá podstatnou částí nauky vylučováno. Významné je i vymezení základních kritérií péče o jmění dítěte (kap. I.3), jakkoliv je třeba podotknout, že mnohé z uvedených parametrů by zasloužily hlubší rozbor (např. koncept nejlepšího zájmu dítěte či jeho participačních práv). Úvodní část čítající sedmdesát stran však jistě není vyčerpána pouhým přehledem povšechných vstupních informací. Autor se zde hned na úvod práce pouští v rámci obecného vymezení rozsahu a povahy jmění dítěte do exkurzu do problematiky tzv. dětských dlužníků. Jakkoliv tkví těžiště posuzované práce jinde, věnuje autor této ožehavé a značně aktuální problematice náležitý prostor. Zdařile přitom mapuje nejen jednotlivé situace, v nichž dochází k nadměrnému zadlužování, ale i důvody tohoto negativního jevu a jejich příčiny. Mnohé z jeho zobecňujících závěrů je přitom možné považovat za pronikající k jádru věci a za hodné bližší pozornosti. Příkladem může být myšlenka vyjádřená na s. 38, dle které je jedním z důvodů nadměrného zadlužování dětí zastřený, ale do značné míry stále přítomný, střet zájmů rodiče a dítěte. Rodič je totiž dle autora jednak v postavení osoby, která se má podílet na plnění duhu dítěte v důsledku své vyživovací povinnosti, zároveň je přitom osobou, která na řádné plnění vyživovací povinnosti z pozice správce jmění dítěte dohlíží a současně též osobou, která v této pozici dluhy dítěte spravuje a dohlíží tak na jejich řádné splnění. Autor se v rámci rozboru nadměrného zadlužování dětí (ale i jinde v práci – srov. kap. II.3.4.3.1) věnuje i zcela aktuálnímu vývoji právní úpravy. V samotné habilitační práci je to zatím jen vládní návrh dnes již účinné novelizace provedené zákonem č. 192/2021 Sb. Přináší přitom řadu kritických postřehů k této v mnoha ohledech poměrně razantní legislativní změně zasahující do celé řady tradičních institutů soukromého práva. Mnohé z nich lze považovat za přiléhavé a nosné pro další odbornou debatu. K některým z nich směřují i otázky položené v závěru tohoto posudku.

Druhá část představuje samotné jádro práce. Uchazeč zde na více než sto dvaceti stranách rozebírá problematiku rodičovské péče o jmění dítěte. Hlavní důraz je kladen na výklad § 896 až 905 občanského zákoníku. Opomenuty však nezůstávají ani širší souvislosti této základní varianty správy jmění nezletilého dítěte (např. vliv existence tzv. koadjutoria na práva rodiče ke spravovanému majetku - s. 113), včetně souvislostí procesních (srov. např. kap. II.3.4.3.5). Výklad je podán komplexním způsobem. Autor se přitom nebrání ani značně kritickému zhodnocení úpravy [srov. např. výhrady k formulaci § 898 odst. 2 písm. c) občanského zákoníku v původním znění na s. 150 až 156 či vymezení následků neudělení souhlasu soudu k právnímu jednání rodiče na s. 165 a násl.].

Část třetí je zaměřena na péči o jmění dítěte ze strany poručníka. I zde je čtenáři předestřen nadstandardně rozsáhlý rozbor aktuální úpravy (s. 197 až 293). Autor se přidržuje základní systematiky výkladu rodičovské péče o jmění dítěte, což usnadňuje srovnání obou variant péče i zdůraznění jejich vzájemné vazby. Kladně je pak třeba pohlížet především na akcentaci témat jindy spíše opomíjených (např. osobní výkon péče poručníka o jmění dítěte - s. 294, či poměr poručníka ke spravovanému majetku – s. 237 a násl.). Za velmi přínosné je možné považovat téměř třicetistránkové pojednání zacílené na problematiku poručenské rady (viz kap. III.4.5). Jde o téma, které ještě nebylo ve stávající odborné literatuře detailněji rozebráno. Habilitant se při jeho výkladu snaží nalézt odpovědi na širokou škálu otázek plynoucích z nedostatečného podchycení tohoto institutu ve stávající úpravě, jež institut poručenské rady vymezuje v § 3022 odst. 2 občanského zákoníku pouhým odkazem na užití úpravy opatrovnické rady. Dospívá přitom k závěrům a řešením, z nichž mnohá jdou proti směru dosavadního výkladu. Jde především o myšlenku, že ustavení poručenské rady by nemělo zásadním způsobem měnit rozsah práv a povinností poručníka v porovnání se situací, kdy tato rada ustavena není. Na základě této premisy provádí analýzu použitelnosti ustanovení vymezujících postavení a fungování opatrovnické rady a snaží se určit, která z nich lze použít v poměrech rady poručenské. Jakkoliv jistě není nutné se všemi učiněnými závěry bezvýhradně souhlasit, je patrné, že detailnost podaného výkladu, zejména pak v porovnání s doposud publikovanými pojednáními zaměřenými na totožný námět, nastavuje nové měřítko, s nímž se budou muset navazující autoři nepochybně vypořádat.

Část čtvrtá je věnována opatrovnické správě jmění nezletilého nesvéprávního dítěte. I zde je výklad podán hutným, obsáhlým způsobem. Blíže lze akcentovat zejména snahu autora o odlišení „běžného“

opatrovníka spravujícího jmění dítěte a opatrovníka pro správu jmění dítěte. Pozornost zasluží nepochybně i pojednání o podobě úpravy opatrovnícké správy jmění dítěte (podané zejména na s. 308 až 313 v rámci kap. IV.1.3). Habilitant tu na odlišení postavení běžného opatrovníka, opatrovníka pro správu jmění dítěte jmenovaného vedle rodiče a opatrovníka pro správu jmění dítěte jmenovaného vedle poručníka zřetelně demonstruje provázanost jednotlivých variant stávajícího pojetí úpravy péče o jmění dítěte i jeho značnou komplikovanost.

Navazující čtyři části práce se postupně vypořádávají s pěstounskou správou jmění dítěte (s. 349 až 375), správou jmění osobou, již bylo dítě svěřeno (s. 377 až 396), správou jmění v rámci péče před osvojením a v rámci péče předpěstounské (s. 397 až 403) a správou jmění dítěte osobou určenou zůstavitelem či dárce (s. 405 až 411). V porovnání s předchozími partiemi jsou tato pojednání stručnější. Jde o logický důsledek omezeného rozsahu úpravy všech uvedených variant správy jmění. Ta představuje ve většině zmíněných případů pouze zcela partikulární součást úpravy samotné náhradní péče o nezletilé dítě. O to víc je však třeba bližší zájem autora o tyto situace kvitovat. Je totiž zřejmé, že kupříkladu otázky související se správou jmění dítěte v péči pěstounské či v případě svěřeni dítěte do péče jiné osoby zůstávají obvykle stranou bližší pozornosti nauky, jakkoliv je s nimi spojena řada teoretických i praktických problémů. Uchazeč v rámci výkladu jasně prokazuje, že i zde je jedním ze základních problémů určení vhodné právní úpravy. Jeho snahu o nalézání odpovědí na mnohé specifické otázky (např. právo pěstouna na odměnu za správu jmění dítěte svěřeného mu do pěstounské péče – s. 357 a násl.), lze považovat za zdařilou a přínosnou pro další praktické užití. Lze jen dodat, že některým otázkám mohla být u některých probíraných variant správy věnována ještě rozsáhlejší pozornost (např. vymezení souběhu různých variant správy).

Specifické postavení má část osmá posuzované práce zaměřená na již zmíněnou správu jmění dítěte osobou určenou zůstavitelem či dárce ve smyslu § 461 odst. 2 občanského zákoníku. Jde o variantu stojící vně části druhé občanského zákoníku. Současně jde o správu, která je vymezena pouze zcela základním způsobem bez jakéhokoli přesnějšího vytyčení pravidel určujících základní podobu a průběh takové správy. Autor zdařile poukazuje na problematické pojetí takové koncepce úpravy i na značný střetový potenciál této správy s jinými typy péče o jmění dítěte. Škoda jen, že se více nesnaží nalézt na celou řadu takto odhalených sporných momentů úpravy a blíže formulovaných otázek konkrétnější odpověď. Je však patrné, že již tak značný rozsah práce a jen dílčí význam dané varianty správy, z pohledu celkového tématu, zjednodušující pojetí výkladu ospravedlňují.

4. Formální úroveň zpracování

Práce je po formální stránce zpracována odpovídajícím způsobem. V textu se vyskytuje určité množství prohrěšků proti pravidlům pravopisu, interpunkce či zjevných překlepů (např. s. 102 - *při získávání důležitých informací pro rozhodnutí dotýkající se spravovaného majetku*; s. 228 - dle názvu kap. III.2.6 má jít o „Střet majetkových zájmů rodiče a dítěte“, jakkoli je patrné, že výklad je zaměřen na péči poručenskou a nikoliv rodičovskou aj.). Jejich počet je však vzhledem k celkovému rozsahu habilitačního spisu zanedbatelný. Autor se vyjadřuje přehledným odborným jazykem. Za bližší zmínku stojí snad jen užívání obratu „nezletilé nesvéprávné dítě“. Jakkoliv je zjevné, že jde o spojení umožňující větší ladnost vyjadřování, je patrné, že dítě, které ještě nedosáhlo zletilosti a nenabýlo plné svéprávnosti, není obvykle „zcela“ nesvéprávné, jak by bylo možné ze zmíněné formulace dovozovat. Příhodnější by tak bylo užívání stylisticky sice o něco tvrdšího, obsahově však výstižnějšího spojení „nezletilé ne plně svéprávné dítě“.

5. Práce se zdroji

Posuzovaný text je opatřen obsáhlým poznámkovým aparátem čítajícím 741 položek. V práci je užit bohatý rejstřík literárních zdrojů čítající 67 knižních a 27 časopiseckých publikací. Výrazně jsou v tomto výčtu zastoupeny prameny cizojazyčné (konkrétně jde o 22 knih a článků). Autor rovněž pracuje s rozsáhlým souborem judikatorních výstupů. Podle přehledu připojeného v závěru práce jde o 98 rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu, Vrchních soudů v Praze a Olomouci a několika soudů německých. Užití zdrojů je v textu řádným způsobem vyznačeno. Práci se odbornými prameny nelze nic vytknout. Odpovídá obvyklým standardům vědeckého bádání.

6. Otázky k obhajobě

Bylo již naznačeno, že se tématu práce poměrně významně dotkla nedávná novelizace občanského zákoníku provedená zákonem č. 192/2021 Sb. účinná od 1. 7. 2021. Habilitant se s ní v rámci posuzovaného textu vypořádává hned na několika místech ještě v podobě vládního návrhu zákona. Na tomto místě je možné jej vyzvat, aby se v rámci své obhajoby nad důsledky přijetí této zákonné úpravy blíže zamyslel a sdělil svůj názor kupříkladu na změny, které ve snaze o předejití nadměrného zadlužování dětí doznala úprava náhrady škody způsobené osobami, které nemohou posoudit následky svého jednání. Zajímavý by mohl být především jeho názor na nově konstruovanou povinnosti rodiče k náhradě škody způsobené dítětem vázanou na nositelství, resp. výkon rodičovské odpovědnosti ze strany takového rodiče.

7. Závěr

Je možné uzavřít, že předložená habilitační práce JUDr. Jindřicha Psutky, Ph.D., splňuje, dle názoru oponentky, všechny požadavky kladené dle vysokoškolského zákona na práci habilitační. Habilitantovi se podařilo odevzdat obsáhlý, vnitřně konzistentní text, který zvolené téma pokrývá v hloubce a rozsahu, jenž v dosavadní tuzemské odborné literatuře citelně chyběl. Dostal tak svému cíli a čtenáři předkládá komplexní monografické zpracování zvolené problematiky. Více než dostatečně přitom osvědčuje svojí vědeckou erudici a přehled v oblasti občanského práva. Je pochopitelné, že ani tak se mu nepodařilo téma zcela vyčerpat, resp. podat zcela vyčerpávající výklad všech v práci rozebíraných otázek. Rovněž jistě není třeba úplně se všemi v práci učiněnými závěry bezvýhradně souhlasit. To však ani nelze při zpracování tématu obdobného zaměření očekávat. Podstatné je, že práce rozebírá celou řadu dosud opomíjených témat a přináší širokou škálu nových dosud v literatuře netraktovaných myšlenek. Je tak možné předpokládat, že se habilitační spis, který se již v mezidobí od svého odevzdání dočkal po dílčích úpravách a doplněních knižního vydání, stane významným inspiračním zdrojem pro tvůrčí činnost jiných autorů zabývajících se daným tématem.

Mohu proto ráda konstatovat, že habilitační práce JUDr. Jindřicha Psutka, Ph.D., splňuje po odborné stránce podmínky § 72 odst. 3 zák. č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, a proto ji **doporučuji** k obhajobě před vědeckou radou Právnické fakulty Univerzity Karlovy a po její úspěšném průběhu a vykonání habilitační přednášky jmenovat JUDr. Jindřicha Psutku, Ph.D., docentem pro obor občanské právo.

V Olomouci dne 27.12.2021

Prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc.